

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

486. PLENĀRĀ SESIJA 2013. GADA 16. UN 17. JANVĀRĪ

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Atrasisit intelektuāli apdāvinātu bērnu un jauniešu potenciālu Eiropas Savienībā” (pašiniciatīvas atzinums)

(2013/C 76/01)

Ziņotājs: **José Isaías RODRÍGUEZ GARCÍA-CARO kgs**

Saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2012. gada 19. janvārī nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Atrasisit intelektuāli apdāvinātu bērnu un jauniešu potenciālu Eiropas Savienībā”.

Par dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2012. gada 20. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 486. plenārajā sesijā, kas notika 2013. gada 16. un 17. janvārī (2013. gada 16. janvāra sēdē) ar 131 balsi par un 13 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja apzinās, ka jautājums par intelektuāli apdāvinātiem bērniem un jauniešiem ir izskatīts relatīvi plaši, vairākus gadus desmitus veicot pētījumus, un par šo tematu pieejams arī ļoti plašs specializētās literatūras klāsts⁽¹⁾. Tomēr, ņemot vērā minētā jautājuma nozīmīgumu, EESK aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis atbalstīt papildu pētījumus un paredzēt atbilstošus pasākumus,

⁽¹⁾ Zemāk minētajos darbos aplūkoti jautājumi par augstu apdāvinātības līmeni un attiecīgo izglītības sistēmas reakciju: Martínez Torres, Mercé. y Guirado, Angel (coords.) *Altas capacidades intelectuales. Pautas de actuación, orientación, intervención y evaluación en el período escolar* (“Augstas intelektuālās spējas. Rīcība, orientācija, iesaistīšanās un novērtējums skolas apmācību periodā”), Barcelona, Editorial Graó, 2012. gads.

Torrego, Juan Carlos. (coord.), *Alumnos con altas capacidades y aprendizaje cooperativo. Un modelo de respuesta educativa*, (“Apdāvināti audzēkņi un kopīga apmācība. Izglītības modelis”), Madrid, Fundación SM, 2012. gads.

Pfeiffer, Stephen: *Current perspectives on the identification and assessment of gifted students*, (“Pašreizējās perspektīvas apdāvinātu studentu apzināšanā un novērtēšanā”), *Journal of Psychoeducational assessment*, 2011. gads, Wallace, B. un Erikson, G.: *Diversity in Gifted Education* (“Daudzveidība apdāvinātu audzēkņu apmācībā”), *International perspectives on global issues*, Ņujorka, Routledge, 2006. gads.

Sternberg, R.J. un Davidson, J.E.: *Conceptions of giftedness* (“Apdāvinātības koncepcijas”), Cambridge University Press, 2005. gads.

Sternberg, R.J. (ed.) *Definitions and conceptions of giftedness*, (“Apdāvinātības definīcijas un koncepcijas”), Thousand Oaks, Corwin Press, 2004. gads.

kas sekmētu pievēršanos tik atšķirīgajiem audzēkņiem kopumā, tostarp programmas intelektuāli apdāvinātu bērnu un jauniešu potenciāla attīstīšanai iespējami dažādās jomās. Minētā pasākuma mērķis cita starpā būtu arī veicināt nodarbinātību un piekļuvi darba tirgum Eiropas Savienībā, un, ņemot vērā ekonomikas krīzi, sekmēt īpašu zināšanu novērtēšanu un novērst talantīgu cilvēku aizplūšanu uz citiem pasaules reģioniem.

1.2. Komiteja ierosina atbalstīt intelektuāli apdāvinātu bērnu un jauniešu spējas dažādos izglītības posmos un veidos, izvairoties no pāragras specializācijas un aicinot mācību iestādes pievērst uzmanību daudzveidībai, kā arī izmantot sadarbību apmācību jomā un neformālo izglītību.

1.3. Komiteja ierosina atbalstīt izglītošanos un zināšanu apguvi dzīves gaitā, ņemot vērā, ka katra cilvēka intelektuālais potenciāls nav statisks, un dažādos dzīves posmos tas attīstās atšķirīgi.

1.4. Komiteja aicina turpmāk pievērst lielāku uzmanību darba metodēm un pieredzei ar intelektuāli apdāvinātiem studentiem katrā dalībvalstī, īpaši tādām metodēm, kas sniedz ieguvumus sabiedrībai kopumā, sekmē tās kohēziju, samazina nesekmību skolā un veicina izglītības uzlabošanu atbilstoši stratēģijas "Eiropa 2020" mērķiem.

1.5. Komiteja norāda, ka darba vietās ir jāapzina tie darbinieki, sevišķi gados jaunie, kuri spēj un ir ieinteresēti attīstīt gan savu intelektuālo potenciālu, gan dot ieguldījumu inovācijā, un jānodrošina viņiem iespēja turpināt izglītību vēlmēm un interesēm atbilstošā jomā.

1.6. Komiteja ierosina uzlabot izglītības iestāžu veltīto uzmanību intelektuāli apdāvinātiem bērniem un jauniešiem, ņemot vērā šādus aspektus:

- mācībspēku sākotnējā un pastāvīgā apmācība par intelektuāli apdāvinātu audzēkņu profilu un raksturīgajām īpašībām, šo audzēkņu apzināšana un nepieciešamā uzmanība izglītības iestādēs;
- kopīgas procedūras, lai savlaicīgi varētu atklāt augstas intelektuālās spējas audzēkņiem kopumā un īpaši tiem, kuri nāk no sociāli nelabvēlīgas vides;
- intelektuāli apdāvinātiem jauniešiem paredzētu pedagoģisku pasākumu izstrāde un īstenošana. Tajos jāiekļauj pasākumi gan parastajās izglītības iestādēs, gan ārpus tām;
- mācībspēku apmācībā iekļaut humānisma vērtības, daudz kultūru sabiedrības realitāti, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanu pedagoģiskiem mērķiem un, visbeidzot, radošuma, inovācijas un iniciatīvas spējas sekmēšanu.

1.7. Labākas rūpes par intelektuāli apdāvinātiem bērniem un jauniešiem ietver viņu emocionālo izglītību, kurai ir īpaša nozīme pusaudžu vecumā, sociālo prasmju apguvi, un tām jābūt vērstām uz integrācijas atvieglošanu un iekļaušanos sabiedrībā un darba tirgū, kā arī jāveicina spēja strādāt komandā.

1.8. Skolēnu apmaiņas programmu un īslaicīgas uzturēšanās citā valstī mehānismi un procedūras jāveido tā, lai tajās varētu piedalīties intelektuāli apdāvināti audzēkņi, it īpaši no nelabvēlīgas sociālās vides.

1.9. Jāizmanto informācijas un paraugprakses apmaiņas iespējas Eiropas Savienības dalībvalstīs attiecībā uz apdāvinātu skolēnu un studentu apzināšanu un pievēršoties viņiem.

1.10. Apdāvinātos bērnos un jauniešos jāattīsta uzņēmējdarbības gars, lai veicinātu atbildību un solidaritāti, kas vērsta uz visas sabiedrības ieguvumu.

2. Vispārīgais konteksts

2.1. Eiropas Komisijas 2010. gadā pieņemtajā stratēģijā "Eiropa 2020" gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei kā viena no trijām pamatprioritātēm iekļauta gudra izaugsme, attīstot uz zināšanām un inovācijām balstītu ekonomiku. Raugoties no minētā skatpunkta, viens no galvenajiem resursiem Eiropas Savienības nākotnes nodrošināšanai ir visu iedzīvotāju izglītība, un cita starpā tā ietver intelektuāli apdāvinātu cilvēku labāku apzināšanu un mācību iestāžu pievēršanos viņiem.

2.2. ES dalībvalstu pašreizējā izglītības politikā būtiska uzmanība tiek veltīta skolēnu dažādībai, izglītības procesā cenšoties visiem audzēkņiem pievērst vajadzīgo uzmanību, lai viņi iespējami labāk attīstītu savu potenciālu. Veltot pūliņus visiem skolēniem, kuriem ir vajadzīgs īpašs atbalsts izglītības jomā, ir jāpalielina intelektuāli apdāvinātiem audzēkņiem šobrīd paredzētie resursi.

2.3. Analizējot pašreizējo situāciju ES dalībvalstīs, vērojamas būtiskas atšķirības intelektuāli apdāvinātu audzēkņu apzināšanā, un atšķiras arī viņiem veltītās uzmanības līmenis izglītības iestādēs. Ir jāuzlabo arī mācību prakse un izglītības pasākumi, kas paredzēti šādiem audzēkņiem, un šo aspektu ietekmē pedagoģu nepietiekamā apmācība minētajā jomā.

3. Augsti attīstītas intelektuālās spējas

3.1. Jēdziens

3.1.1. Starptautiskie pētījumi liecina, ka intelektuāli apdāvināti cilvēki sastopami visās sabiedrības grupās (?). Minēto principu var attiecināt uz ES dalībvalstu iedzīvotājiem. Sociālajā, politiskajā un izglītības aspektā apdāvinātu cilvēku apzināšanai un pievēršanās viņiem uzmanība tiek veltīta salīdzinoši nesen, bet nākamajos gados šis jautājums neapšaubāmi kļūs nozīmīgāks. Pētījumu rezultāti liecina: lai uzlabotu intelektuāli apdāvinātu audzēkņu apzināšanu un izglītības iestādēs veltītu viņiem lielāku uzmanību, ir jāiesaista visa sabiedrība kopumā, proti, politiķi, pedagogi, zinātnieki un pētnieki, ģimenes un sociālie partneri.

3.1.2. Specializētajā zinātniskajā literatūrā par šo tematu izmantoti dažādi termini attīstītu spēju raksturošanai: pāragrs briedums (rezultāti konkrētā vecuma grupā pārsniedz gaidīto), talants (īpašas spējas ļoti konkrētās jomās, piemēram, matemātikā, mūzikā u.c.) un, visbeidzot, apdāvinātība vai augsti attīstītas spējas. Pēdējo minēto terminu — apdāvinātību vai augsti attīstītas spējas — šobrīd definē, ņemot vērā šādas raksturīgas iezīmes:

— intelektuālās spējas pārsniedz vidējo līmeni gan attiecībā uz vispārējām, gan īpašām prasmēm. Lai gan tradicionāli kā atsauci izmantoja intelekta koeficientu, kas pārsniedz 130 (100 liecina par vidējo līmeni), pēdējos gados šis kritērijs ir paplašināts, tiek izmantots elastīgāk, un iekļauj citu, vienlīdz svarīgu rādītāju novērtējumu;

— liela aizrautība un augsta atbildības sajūta pienākumu izpildē: neatlaidība, interese, izturētspēja, ticība sev u.c.;

(?) Balstoties uz visvairāk pētīto grupu, t.i., skolas vecuma iedzīvotājiem, tiek lēsts, ka ļoti spējīgu cilvēku skaits svārstās no 2 % līdz 15 % atkarībā no aplēsēs izmantotajiem rādītājiem. Tradicionāli visvairāk izmantotais kritērijs ir intelekta koeficienta (IQ) novērtējums, un kā atsaucies punktu izmanto IQ 130 vai augstāku, minētais rādītājs attiecas apmēram uz 2 % iedzīvotāju. Mūsdienās ir atzīts, ka minētais kritērijs ir ļoti ierobežojošs, un intelektuālo spēju novērtējums ir tikai viens no faktoriem, kuru ņem vērā augsti attīstītu spēju noteikšanā. Tādēļ augsti attīstītu intelektuālo spēju jēdziens ir paplašināts, iekļaujot citus faktorus, piemēram, radošumu, oriģinalitāti un spēju saskatīt kopsakarības, izdarīt secinājumus un ekstrapolēt. Ņemot vērā iepriekš minēto, tiek lēsts, ka īpaši attīstītas spējas varētu būt apmēram 10 % vai pat 15 % iedzīvotāju, lai gan visbiežāk tiek atzīts, ka tās piemīt no 5 līdz 10 % iedzīvotāju. Lai gūtu ieskatu minētajā jautājumā, skatīt *Joseph Renzulli klasiskos pētījumus vai nesenos Borland, J.H. pētījumus: Myth 2. The gifted constitute 3 % to 5 % of the population, Gifted child quarterly*, 53. numurs, 2009. gads, *Miraca, G.: Exceptionally gifted children.*, Ņujorka, Routledge, 2004. gads, un *Robson, D. : High IQ kids: collected insights, information and personal stories from the experts*, Robson, D., Free spirit publishing, 2007. gads.

— augsts radošuma, elastīguma un oriģinalitātes līmenis, uzdodot jautājumus, atbildot, reaģējot uz problēmām un grūtībām un tās risinot.

Lai gan parasti augsti attīstītas spējas parasti nozīmē labas sekmes vispārīglītojošajās mācību iestādēs un augstskolās, apdāvināti audzēkņi relatīvi bieži skolā ir nesekmīgi. Apdāvinātība nebūt nav jāuzskata par statisku stāvokli, bet gan par potenciālu, kas ir jāatklāj un jāatzīst sabiedrībā, pievēršot uzmanību, jo pretējā gadījumā to var zaudēt.

3.1.3. Zinātniskajā literatūrā arī atzīts, ka augsti attīstītām spējām ir daudzdimensionāls raksturs, t.i., tās ir plašas un daudzveidīgas, un tās nevar vērtēt, izmantojot vienīgi intelekta koeficientu, ir jāvērtē arī tādi aspekti kā oriģinalitāte un radoša domāšana, ko bieži vien nosaka un ietekmē ģimenes, sociālie un kultūras aspekti. Dažos gadījumos, piemēram, cilvēkiem, kas sirgst ar autismu vai noteikta veida kustību traucējumiem, augsti attīstītas spējas var būt vienlaicīgi ar invaliditāti.

3.1.4. Apdāvināti skolēni un cilvēki sastopami visās sabiedrības grupās un slāņos neatkarīgi no dzimuma un sociālā stāvokļa, tomēr praksē apzināšanas procesā parādās aspekti, kuri būtu jāņem vērā, lai tos kompensētu.

— Audzēkņi ar augstu intelekta līmeni biežāk tiek apzināti vidējos un augstākajos sociālajos slāņos, jo viņu ģimenes saņem plašāku informāciju, un ģimenes vide labvēlīgāk ietekmē zināšanu apguvi un skolas apmeklējumus. Dažreiz mācību iestāžu zemās prasības attiecībā uz audzēkņu spējām var negatīvi ietekmēt spējīgu audzēkņu apzināšanu sociāli nelabvēlīgā vidē.

— Neatkarīgi no vispārējās tendences saglabāt diskretumu un anonimitāti statistikas dati liecina, ka vīriešu dzimuma audzēkņu vidū ir apzināts lielāks skaits intelektuāli apdāvinātu audzēkņu, kas var būt saistīts ar kultūras un psihiskās attīstības faktoriem, kuri liecina par tendenci, ka iespējami apdāvinātas audzēknes un sievietes vēlas saglabāt anonimitāti (?).

(?) Piemēram, no 1999. līdz 2012. gadam Madrides autonomā apgabala (Spānija) izglītības papildināšanas programmā apdāvinātiem jauniešiem reģistrēts gandrīz nemainīgs dalībnieku skaits, proti, 70 % studentu un 30 % studenšu. Par šo pašu tematu var skatīt Pérez, L. Domínguez P. un Alfaro, E. (coords.) *Actas del Seminario: situación actual de la mujer superdotada en la sociedad*, (Semināra ziņojums "Apdāvinātas sievietes pašreizējais stāvoklis sabiedrībā"), Madride, *Consejería de Educación*, 2002. gads.

3.1.5. Jāatceras, ka apdāvināti skolēni un jaunieši tāpat kā pārējie skolu audzēkņi veido ļoti daudzveidīgu grupu.

3.1.6. Var sastapt skolēnus, kuriem, neraugoties uz augsti attīstītām intelektuālām spējām, ir grūtības gūt panākumus mācībās un kuri ietilpst nesekmīgo audzēkņu grupā, piemēram, tādēļ, ka izglītības iestādē trūkst īpašas uzmanības, tās nav vispār, vai arī pastāv adaptācijas problēmas. Nereti var sastapt arī tādus apdāvinātus audzēkņus, kuri tiek atstumti, vienaudžu grupā viņus neatzīst, un arī šis faktors var palielināt nesekmības iespējamību. Apdāvinātu audzēkņu pienācīga apzināšana ir faktors, kas var, un kuram būtu jāpalīdz samazināt priekšlaicīgi skolu pametušo audzēkņu skaitu un palielināt augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju procentuālo daļu, kas ir viens no “Eiropa 2020” — stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei” pamatmērķiem izglītībā.

3.2. Intelektuāli apdāvinātu audzēkņu apzināšana un pedagoģiskā uzraudzība

3.2.1. Lielāka uzmanība apdāvinātiem audzēkņiem ietver dažādus elementus: sākotnējo apzināšanu, psiholoģisko, visaptverošu pedagoģisko un sociālo novērtējumu, lai apstiprinātu vai noraidītu augsti attīstītu spēju esamību, un, visbeidzot, pedagoģu reakciju jeb reālu uzmanību, kas šiem audzēkņiem tiek veltīta, izmantojot gan formālo, gan neformālo izglītību.

3.2.2. Valda uzskats, ka apzināšanas procesos daudzi ļoti spējīgi cilvēki netiek pamanīti. Apzināšanas procesu var veikt pirmsskolas izglītības posma nobeigumā vai uzsākot mācības pamatskolā. Tāpat kā attiecībā uz jebkuru audzēkni ar īpašām prasībām mācību atbalsta jomā, apdāvinātības agrīna noteikšana atvieglo iespēju atbilstošā veidā pievērsties skolēniem un novērst iespējamu nesekmību vai skolas gaitu priekšlaicīgu pārtraukšanu nākotnē. Lai gan apdāvinātības noteikšana ir iespējama dažādos vēlākos izglītības vai dzīves posmos, sākotnējā apzināšana ir īpaši svarīga, tāpat arī to audzēkņu psiholoģi pedagoģiskais novērtējums, kuriem varētu būt augsti attīstītas spējas.

3.2.3. Parasti fakts, ka audzēknis ir apdāvināts, atklājas tad, kad vecāki vai skolotāji novēro viņu izcelšanos pārējo skolēnu vidū savā vecuma grupā, vai arī gadījumos, kad parādās iezīmes, kas liecina par nespēju iekļauties kolektīvā. Šo sākotnējo apzināšanu, kas speciālistiem pēc tam ir jāapstiprina vai jānoraida, var balstīt uz šādiem rādītājiem:

— valodas izmantošana: plašs vārdu krājums, izmantoto terminu precizitāte, sarežģīta teikumu uzbūve;

— sarežģītu un abstraktu ideju padziļināta izpratne; vienlaikus iespējama attiecīgajā vecumā negaidītu ideju attīstīšana vai formulēšana;

— uzdoto jautājumu kvalitāte; tie var būt neparasti, oriģināli, sarežģīti vai liecināt par briedumu un mērķtiecību;

— spēja izstrādāt sistemātiskas un dažādas stratēģijas problēmu risināšanai;

— spēja ātri un viegli apgūt mācību vielu, ja tā šķiet interesanta;

— ļoti radoša pieeja, ierosinot idejas, mērķus un risinājumus konkrētām problēmām.

3.2.4. Agrīnā vecumā (līdz 4–5 gadiem) audzēkņa spējas, nosakot augstu attīstības līmeni, jāvērtē īpaši piesardzīgi, jo pārāgrs garīgais briedums vai ģimenes vide, kas būtiski stimulē sasniegumus skolā, var būt par pamatu pārsteidzīgam attīstības novērtējumam, un tas var izrādīties nestabils un neprecīzs. Šajos gadījumos būtu lietderīgi izstrādāt pārskatus par reizēm, kad intelektuālā apdāvinātība izpaudusies, vai pārbaudīt audzēkņa spējas tad, kad tās tuvinās parastiem rādītājiem.

3.2.5. Nelabvēlīgā sociālā vidē apdāvinātību bieži vien slēpj grūtības, sociāli ekonomiskās problēmas, kā arī mācību iestāžu zemās prasības, tādēļ spējas neizpaužas tik acīmredzami. Ir svarīgi ņemt vērā šo aspektu un pievērst īpašu uzmanību no nelabvēlīgas vides nākušiem bērniem un jauniešiem attīstībai, lai varētu viņiem piedāvāt vajadzīgo uzmanību izglītības iestādē, tostarp apzinātu tos, kuri varētu būt apdāvināti.

3.2.6. Saistībā ar apdāvinātiem audzēkņiem un jauniešiem būtu jāizvairās no zemāk minētajiem uzskatiem un vēlmēm:

— uzskats, ka īpaši talantīgi bērni izcelsies visās jomās, būs emocionāli nobrieduši, ar augstu paškontroli, neatkarīgi, atbildīgi un gatavi sniegt gandarījumu skolotājam;

— uzskats, ka viņi gūs izcilus rezultātus visos mācību programmā iekļautos priekšmetos; skolotāji bieži vien cer, ka intelektuāli apdāvināti audzēkņi sasniegs izcilību visās jomās;

— gaidīt, ka ļoti spējīgi bērni būs īpaši motivēti sasniegt izcilus rezultātus skolā un jebkuru uzdevumu izpildīs ar deģsmi un ieinteresētību.

3.2.7. Kad vecāki un skolotāji uzskata, ka bērns vai jauniešs varētu būt ļoti spējīgs, sākotnējā apzināšanā jāizmanto īpaši novērtēšanas instrumenti, un psiholoģiskā un pedagoģiskā novērtēšana jāveic profesionāliem speciālistiem, kuri var sadarboties ar mācību iestādes pedagogiem. Minētajai novērtēšanai jābūt iespējami daudzveidīgai, pilnīgai, un tajā jāiekļauj dažādas jomas (mācību iestāde, sociālā vide, ģimene), kā arī dažādi instrumenti informācijas vākšanai, lai tos varētu izmantot, novērtējot jebkuru audzēkni neatkarīgi no ģimenes apstākļiem un sociālā stāvokļa. Pamatojoties uz plašo un daudzveidīgo novērtējumu, iespējams izstrādāt galīgo ziņojumu, kurā iekļauts psiholoģiskais un pedagoģiskais raksturojums, ar ko apstiprina vai noraida augsti attīstītu spēju esamību.

3.3. Izglītības iestāžu veltītā uzmanība intelektuāli apdāvinātiem audzēkņiem

3.3.1. Ja augsti attīstītas spējas tiek apstiprinātas, atbilstošu pedagoģisko pieeju šiem bērniem un jauniešiem var sekmēt zemāk norādītie faktori un apstākļi:

- stimulējoša vide, kas veicina spēju attīstību;
- autonomija un paškontrolē;
- piederības sajūta draugu un domubiedru grupai;
- apkārtējo uzticēšanās;
- vajadzībām pielāgotas mācību metodes un individuāls mācību grafiks;
- elastīga mācību programma, kas dod iespēju iedziļināties saturā;
- piekļuve papildus mācību materiāliem, kas papildina pamatmateriālus;
- elastīgas mācību metodes attiecībā uz grafiku, pasākumiem, resursiem, materiāliem vai grupu veidošanu;
- audzēkņa līdzdalība sava individuālā mācību procesa plānošanā.

3.3.2. Atsevišķos pedagoģijas modeļos un izglītības sistēmās izmanto dažādas pieejas īpaši spējīgiem audzēkņiem, lai varētu apmierināt viņu vajadzības izglītības jomā. Šajā sakarā izstrādātajiem pasākumiem ir divas atšķirīgas tendences:

(a) diferencēta izglītība: audzēkņu viendabīgu grupu veidošana mācību iestādē atbilstoši viņu spējām un zināšanu līmenim,

(b) iekļaujoša izglītība: audzēkņu grupas nav viendabīgas, un mācību iestādē piedāvā atšķirīgas pieejas, kas pielāgotas dažādajiem audzēkņiem katrā grupā.

3.3.3. Šobrīd Eiropas Savienības dalībvalstu izglītības sistēmās galvenokārt izmanto iekļaujošo izglītību. Tas nozīmē, ka sākotnējos izglītības posmos visiem audzēkņiem cenšas piedāvāt kopīgu izglītības apguvi mācību iestādes vidē, kurā pievērsta uzmanību daudzveidībai, bet izvairoties no priekšlaicīgas viendabīgu grupu veidošanas. Minētā pieeja ir saderīga ar viendabīgāku grupu veidošanu vēlākos izglītības posmos, kas nav obligāti, vidējās izglītības ieguves nobeigumā vai gatavojoties studiju uzsākšanai augstākajā mācību iestādē. Dažās ES valstīs izmēģina sistēmas īpašu talantu attīstīšanai vai viendabīgāku grupu programmas apdāvinātiem audzēkņiem un/vai audzēkņiem, kuri sasnieguši izcilus akadēmiskos rezultātus. Pašreizējās situācijas analīze liecina par iespējamo tendenci nākotnē, proti, saglabāt iekļaujošo izglītību sākotnējos izglītības posmos un apgūt pieredzi viendabīgu grupu izveidē vēlākajos izglītības posmos vai pēc obligātās izglītības iegūšanas.

3.3.4. Šādus konkrētus pasākumus ļoti spējīgiem jauniešiem var pieņemt pati izglītības iestādē. Daži no tiem ir vispārīgi parasti un attiecināmi uz visiem audzēkņiem kopumā:

— Parasti pasākumi

- Satura izklāsts, izmantojot atšķirīgu grūtību pakāpi, elastīga grupu veidošana, daudzveidīgi pasākumi un pamatprogrammas paplašināšana.
- Pedagoģiski stimuli, balstoties uz audzēkņa motivāciju, interesi par konkrētiem tematiem un audzēkņim pašam organizējot darbu.

— **Netradicionāli pasākumi** Mācību programmas pielāgošana, to paplašinot un/vai papildinot atbilstoši konkrētā audzēkņa vajadzībām: individuāli pielāgota mācību programma.

— Izņēmuma pasākumi

- Elastīga pieeja dažādiem mācību posmiem un mācību stundām, saīsinot mācību ilgumu: audzēknis var mācīties klasē, kurā pārējie audzēkņi ir gados vecāki.
- Šo pieeju izmanto ļoti retos gadījumos — vienīgi saistībā ar apmēram 3 % īpaši spējīgu audzēkņu.

3.3.5. Ārpus skolas intelektuāli apdāvināti audzēkņi var piedalīties plānotos, bet salīdzinājumā ar mācību procesu mazāk regulētos pasākumos, kas dod iespēju kontaktēties ar apdāvinātiem jauniešiem no citām mācību iestādēm. Šādi ārpusprogrammas pasākumi ir diezgan izplatīti un ļoti daudzveidīgi. Tos var atbalstīt valstis, publiskās iestādes un ES.

3.3.6. Abi pedagoģiskās pieejas veidi, proti, formālā un neformālā izglītība, viens otru neizslēdz. Mācību procesā vairāk pievērsties intelektuāli apdāvinātiem jauniešiem, būtu jāņem vērā abi aspekti: gan uzmanība mācību iestādē un pievērsšanās mācību grafikam tāpat kā gadījumā ar visiem tiem audzēkņiem, kuriem nepieciešams īpašs atbalsts, gan papildu uzmanība ārpus mācību programmas, kuru nodrošina mācību iestādē vai ārpus tās.

3.3.7. Šobrīd ļoti aktuāls jautājums ir būtiski uzlabot rūpes par intelektuāli apdāvinātiem jauniešiem viņu mācību iestādēs; tas nozīmē, ka jāuzlabo pedagogu sākotnējā un pastāvīgā apmācība saistībā ar apdāvinātu jauniešu apzināšanu un viņiem veltāmo uzmanību mācību procesā, ņemot vērā audzēkņu dažādību vispār.

3.3.8. Jautājums par visu Eiropas Savienības jauniešu, jo īpaši talantīgo, potenciāla atraisīšanu attiecas ne tikai uz izglītības nozari. Ir svarīgi praksē īstenot tādu sociālo un ekonomikas politiku, lai šiem cilvēkiem jau no agrīna vecuma varētu piedāvāt darbu un iespējas un viņi spētu izmantot savu potenciālu. Šajā sakarā ļoti svarīgs Eiropas uzdevums ir novērst un nepieļaut intelektuāli apdāvinātu personu emigrāciju uz citām pasaules valstīm, kurās viņu spējas tiks izmantotas.

4. Pievērsšanās intelektuāli apdāvinātiem jauniešiem Eiropas līmenī

4.1. Pārskats

4.1.1. Pēdējo gadu laikā dažādos pētījumos sniegts pārskats par stāvokli augstu intelektuālo spēju jomā Eiropas Savienībā⁽⁴⁾. Pētījumi liecina:

— kopumā mācību procesā ir atzīta nepieciešamība mainīt izglītības iestāžu īstenoto praksi, lai veltītu lielāku uzmanību dažādajiem audzēkņiem, tostarp arī audzēkņiem ar augstām intelektuālajām spējām;

— dažu valstu tiesību aktos izglītības jomā ņemta vērā intelektuāli apdāvinātu audzēkņu esamība, tomēr nav vienprātības par to, vai mācību procesā šādiem audzēkņiem būtu jāpievēršas ar īpašiem pasākumiem;

⁽⁴⁾ Lai iegūtu detalizētāku pārskatu par pašreizējo situāciju intelektuāli apdāvinātu audzēkņu izglītības jomā dažādās Eiropas Savienības dalībvalstīs, skatīt:

“La atención a los alumnos con altas capacidades en la Unión Europea” (“Pievērsšanās intelektuāli apdāvinātiem audzēkņiem Eiropas Savienībā”), ikgadējās publikācijas *De todo un poco* 11. numurs, ikgadējā publikācija *Programa de Enriquecimiento Educativo para Alumnos con Altas Capacidades de la Comunidad de Madrid*, 21.–29. lpp., Madride, 2009. gads.

“Gifted Learners. A survey of educational policy and provision” (“Apdāvināti audzēkņi. Pārskats par izglītības politiku un prasībām”), Eiropas Aģentūra izglītības attīstībai personām ar īpašām vajadzībām, 2009. gads.

Eurydice (2006), “Specific Educations Measures to promote all Forms of Giftedness at School in Europe”. (Īpaši pedagoģiski pasākumi, lai sekmētu visu veidu talantus Eiropas skolās”, darba dokumenti). Brisele, Eurydice nodaļa.

Monks, F.J., Pflüger, R. “Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective” (“Apdāvinātu audzēkņu izglītošana 21 Eiropas valstī: pašreizējais stāvoklis un perspektīvas”), Neimegenas Universitāte, 2005. gads.

— pakāpeniski tiek paplašināti kritēriji intelektuālās apdāvinātības noteikšanai, ejot tālāk par tradicionālo, vienīgi ar intelekta līmeņa novērtējumu saistīto pieeju, un tajos tiek iekļautas gan īpašas pārbaudes radošuma un oriģinalitātes novērtēšanai, gan skolotāju, sociālo dienestu un ģimeņu sniegtā informācija;

— intelektuāli apdāvinātiem audzēkņiem vispārīgi lielāka uzmanība tiek veltīta ārpusprogrammas pasākumos saistībā ar neformālo izglītību, nevis mācību programmās vai parastā skolā mācību stundu laikā. Īpaši konkursi vai sacensības konkrētu talantu izpausmēm (zinātnē, tehnoloģiju jomā, sportā, mūzikā u.c.) notiek biežāk nekā pasākumi ar mērķi pievērst uzmanību īpaši apdāvinātībai kopumā;

— ir būtiski jāuzlabo gan sākotnējā, gan pastāvīgā pedagogu apmācība intelektuāli apdāvinātu audzēkņu apzināšanas un viņiem veltītās uzmanības jomā.

4.2. Tiesību akti un izglītības iestāžu pasākumi

4.2.1. Visās ES valstīs ir privātas profesionāļu un ģimeņu apvienības, kas īsteno ārpusprogrammas izglītības pasākumus, lai sekmētu īpaši apdāvinātu jauniešu spējas. Dažās valstīs ir arī pasākumi, kurus atbalsta attiecīgās izglītības pārvaldes iestādes vai kurus īsteno sadarbībā ar tām.

4.2.2. Izglītības iestāžu paredzēto pasākumu klāsts intelektuāli apdāvinātiem audzēkņiem ES valstīs:

— Faktiski visu ES dalībvalstu tiesību aktos iekļauti atsevišķi šiem audzēkņiem paredzēti izglītības pasākumi. Dažu valstu tiesību aktos noteikti vispārīgi izglītības pasākumi visiem audzēkņiem, nediferencējot intelektuāli apdāvinātos vai talantīgos: intelektuāli apdāvinātas personas tiek meklētas visu audzēkņu vidū.

— Lielākajā daļā valstu tiek veidotas grupas, kurās ir audzēkņi ar konkrētām spējām, lai dotu iespēju pievērsties audzēkņiem katrā grupā. Vairākās valstīs audzēkņus iekļauj grupās, balstoties uz spējām un mācību rezultātiem, lai gan dažās valstīs šo iespēju izmanto vienīgi saistībā ar talantiem sporta un mākslas jomās.

— Lielākās daļas valstu tiesību aktos pieļauta iespēja īstenot elastīgus pasākumus un mācību materiāla paātrinātu apguvi, t.i. dot iespēju audzēkņim mācību programmu apgūt ātrāk, nekā attiecīgajā vecuma grupā paredzēts, bet nav vienota kritērija šādas iespējas izmantošanai. Dažās dalībvalstīs paredzēta iespēja ļoti spējīgiem vidusskolu audzēkņiem priekšlaicīgi iesaistīties atsevišķos augstskoluursos un projektos.

4.3. Pedagogu apmācība

4.3.1. Neraugoties uz pašreizējo sarežģīto stāvokli ekonomikas jomā, kas ietekmē arī izglītības sistēmu, un problēmām, ar kurām ikdienas darbā saskaras pedagogi, ir jāuzlabo pedagogu īpašā — gan sākotnējā, gan pastāvīgā apmācība — šajā jomā.

4.3.2. Lielākajā daļā ES dalībvalstu topošajiem pedagogiem paredzētajās oficiālajās studiju programmās kā atsevišķs mācību priekšmets vai vispārīgu studiju darbam ar dažādiem audzēkņiem daļa ir iekļauta īpaša apmācība, kā pievērsties audzēkņiem ar augstām intelektuālajām spējām.

4.3.3. Kas attiecas uz valsts iestāžu organizētu pastāvīgu apmācību pedagogiem, tikai pusē dalībvalstu tā ir iekļauta pedagogu pastāvīgo mācību plānos. Šī pastāvīgā valsts iestāžu organizētā apmācība tiek piedāvāta līdztekus dažu privāto struktūru piedāvātajai apmācībai.

4.3.4. Rezumējot var teikt, ka stāvokļa analīze ES saistībā ar minēto tematu liecina, ka būtiski uzlabojumi nepieciešami šādās jomās:

- mācībspēku sākotnējā un pastāvīgā apmācība, lai uzlabotu izpratni par sevišķi spējīgiem audzēkņiem un palīdzētu izprast šādu audzēkņu profilu, kā arī metodes viņu apzināšanai un īpašās rūpes mācību procesā;
- mācībspēku apmācībā iekļaut humānisma vērtības, daudz kultūru sabiedrības realitāti, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanu pedagogiskiem mērķiem un, visbeidzot, radošuma, inovācijas un iniciatīvas spējas sekmēšanu.
- psiholoģiskā un pedagogiskā novērtējuma, kā arī sociālo un ar ģimenes apstākļiem saistīto faktoru apkopošana, kurus izmanto intelektuāli apdāvinātu audzēkņu apzināšanai. Minētā apzināšana jāveic agrīnā vecumā, bet jāparedz iespēja to veikt arī vēlākos izglītības posmos, tostarp arī darbavietās tiem, kuri jau iekļāvušies darba dzīvē.
- intelektuāli apdāvinātiem vai citiem talantīgiem audzēkņiem paredzētu pasākumu izstrāde un īstenošana parastās skolās un ārpus tām neformālās izglītības ietvaros: izglītības papildināšanas programmas;
- mehānismu un procedūru izstrāde intelektuāli apdāvinātu personu mūžizglītības atbalstam, jo īpaši saistībā ar iestāšanos augstskolā un studiju laikā.

Briselē, 2013. gada 16. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON